„A pontosság bűvöletében” – Eötvös Loránd élete és munkássága
Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár kiállításának megnyitó beszéde
Budapest, 2019. november 22.

Megnyitó beszéd

Tisztelt Rektor Úr, Kedves Szervezők és Vendégek!

Az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár *„A pontosság bűvöletében”* című kiállításának megnyitójára érkezett külföldi vendégeket Rektor úr már köszöntötte. A kiállítást az imént velük együtt tekintettük meg. Engedjék meg, hogy a kiállítást („a látottak bűvöletében”) az ő segítségükkel helyezzem el az Eötvös Loránd-emlékév eseményei között.

Kathryn Whaler, a Nemzetközi Geodéziai és Geofizika Unió (IUGG) elnöke és Alik Ismail-Zadeh, az összes tudományterületi egyesületet az UNESCO számára összefogó International Science Council (ISC, az ICSU utódszervezete) főtitkára voltak tegnapelőtt (november 20-án) a társelnökei a budapesti Tudományos Világfórumon (WSF) tartott Eötvös 100 különszekciónak, amelyen beszámoltunk az Eötvös Loránd-emlékév hazai eredményeiről. Ha nem lett volna időpontütközés mai WSF-teendőivel, eljött volna Sierd Cloetingh, az Academia Europaea elnöke is. November 20-án este mindannyian ott ültünk a WSF hivatalos megnyitóján, amelyen – amint a sajtóhírekből is tudni lehet – Áder János köztársasági elnök úr beszéde Eötvös Loránddal kezdődött, és Eötvös Loránddal fejeződött be. És ha tegnapelőtt vagy tegnap jártak az Akadémia székháza előtt, vagy ma este elmennek oda, érdekes „son et lumière” vetítést láthatnak a homlokzaton és a Duna felőli oldalon, amelyben Eötvös Loránd portréja is megjelenik, az Eötvös-emlékév logójával együtt. A WSF hetében tartott Eötvös 100 rendezvények híre az UNESCO MNB-nek köszönhetően az UNESCO hivatalos honlapjára is eljutott. Így e kiállításé is.

Edith Strobl a dél-tiroli Toblach könyvtárának vezetője. Ehhez a községhez tartozik közigazgatásilag az a Schluderbach, ahol Eötvös Loránd 42 nyarat töltött hegymászással. Sztereo-fényképeket készített a hegyekről, ottani hegyi vezetőkkel és lányaival közös hegymászásairól, továbbá Toblachról és Cortina d’Ampezzo-ról is. Az újrafelfedezés örömére Strobl asszony a község polgármesterével és másokkal együttműködve e nyáron nagy sikerű 3D fényképkiállítást szervezett, amelyről a RAI televízió német és olasz nyelvű híradókban számolt be. Eötvös képeit (Dél-Tirolból, Budapestről és terepi geofizikai méréseiről) ma is láthattuk.

A negyedik vendég, Henk Kubbinga úr az Európai Fizikai Társulat számára készít Eötvös Lorándról átfogó publikációt. Ha a mostani emlékév kezdetének meghatározásában is pontosságra törekszünk, akkor a kezdő napot 2018. október 12-re kell tennünk. Ekkor avatta fel ugyanis az Európai Fizikai Társaság (EPS) az ELTE Múzeum körúti épülettömbjének D épülete előtt – innen néhány száz méterre – az Eötvös-kísérletnek emléket állító információs táblát.

Mind a négyen különleges helyzetben vannak, mert hozzájuk már eljutott az az Eötvös Loránd-emlékalbum, amelynek a bemutatóját 26-án (kedden) kíváncsian várjuk.

E kiállítás az Eötvös-emlékév záróesemény-sorozatának méltó része. Eredeti módon mutatja be Eötvös sokoldalúságát, és úgy érzem, sikerült behozniuk ide a vidéki (soproni, balatonfüredi, nyíregyházi, debreceni stb.) és a határon túli (egbelli, selmecbányai, újvidéki és kolozsvári) rendezvények, sőt a nemzetközi konferenciákon (Bécsben, Londonban és Montreal-ban, valamint Budapesten és Tihanyban) tartott emlékkiállítások rácsodálkozó hangulatát. A kiállítás megalkotói tisztában vannak Eötvös mai jelentőségével a modern gravitációs fizikában: Eötvös a kályha, és mindenkinek –

akármilyen elméletet is talál ki valaki – innen kell elindulnia. A Kárpát-medencében és a környéken élő és dolgozó földtudományi kutatók – geodéták, geofizikusok és geológusok – számára pedig Eötvös egy közös büszkeség forrása, és összetartó erő. Az emlékév harmadik eredménye, hogy még soha nem látott teljességben sikerült az Eötvös-életművet a jövő számára elérhetővé tenni. Eötvös Lorándnak még az MTMT-profilja is elkészült!

E mostani kiállítás az eddigiek továbbvitele: világraszóló, országimázs-formáló Eötvös-kiállítás csíráit hordozza magában. Fiatalok által kigondolva, és fiatalok számára összeállítva, *„a pontosság bűvöletében”*. A pontosság nem öncélú, hanem a fizikai valóság megismerésének elengedhetetlen eszköze. Hadd idézzem − még mindig „a kiállítás bűvöletében” − Mikola Sándort a páratlan pontossággal végrehajtott mérések jelentőségéről. *„Báró Eötvös Lorándnak a nehézségi erőre és a felületi feszültségre vonatkozó igazságai ezer év múlva éppoly igazak és értékesek maradnak, mint amilyenek ma, még abban az esetben is, ha akkorára a tömegvonzásra és az anyag legkisebb részeire vonatkozó mai fogalmaink egészen meg is szűnnek.”* (Eötvös Loránd tudós egyénisége, 1929). Elméletek jönnek-mennek, a kísérleti eredmény azonban örök. Marilyn Monroe filmszínésznőnek is van egy mondása a jöttment elméletek és az örök tények viszonyáról, amit – amint a Szerb Tudományos Akadémia újvidéki bizottságában hallottam – Pjotr Kapica (Eötvöshöz hasonlóan nemesi családból származó, de Nobel-díjas) szovjet fizikus emelt tudománytörténeti magaslatra: *„Mindig is úgy tartottam, hogy kézcsók nagyon jó érzés lehet, de egy gyémántfejdísz örökké megmarad”* (Marilyn Monroe a Szőkék előnyben című mozifilmben). Angolul: *„I always say a kiss on the hand might feel very good, but a diamond tiara lasts forever”* (Marilyn Monroe int he movie Gentlemen prefer blondes).

Egyes sajtósok szerint a gravitáció „képileg nem látványos”. Hálásak vagyunk a kiállítás készítőinek, a befogadóknak, az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek, hogy Eötvös Loránd munkásságát képileg is látványossá tették.

Szarka László
r. t., az Eötvös 100 koordinációs testület elnöke

Groma István, az ELTE professzora lendületesen magyaráz.
Hallgatják jobbról balra: Alik Ismai-Zadeh (az ISC főtitkára), Henk Kubbinga (EPS), Kathryn Whaler (az IUGG elnöke), Bárd Imre kiállítás-szervező, Edith Strobl (a déltiroli Toblach könyvtárának vezetője)